

prof. zw. dr hab. Włodzimierz Szymański
Wydział Sztuki Mediów
Akademia Sztuk Pięknych
w Warszawie

Instytut Etnologii i Antropologii Kultury
Uniwersytet Łódzki

RECENZJA

pracy doktorskiej Agnieszki Pawlak

Nr albumu 5573

pt.: „Ciało w dyskursach transhumanizmu i sztucznej inteligencji.

Perspektywa antropologiczna.”

Do oceny pracy p. Agnieszki Pawlak niezbędne jest zweryfikowanie poglądów istniejących w obszarze społeczno-kulturowym. Współczesna przestrzeń społeczno-kulturowa nakierowana jest na nowe relacje pomiędzy nauką, a sztuką, co implikuje nowe dyskursy filozoficzno-estetyczne. Minione modele historyczne nie definiują nowej sytuacji i zachodzących zmian. Zgodnie z transhumanistyczną wizją nowe idee są propozycją daleko idących zmian i przekroczeniem wobec człowieka, który jest w fazie przejściowej. Ta ewolucja doprowadza go do reprezentacji tzw. nowego gatunku „postludzkiego”. Niezwykła zmiana w dyskursie dotyczącym relacji „ciała” i transhumanizmu prowadzi nas do przekonstrowania podstaw poznawczych w antropologii i nie tylko. Podjęte przez p. Pawlak badania rozumiem bardzo szeroko i odnoszą się one do czasu funkcjonującego po ogłoszeniu przez transhumanistów manifestu w 1998 roku z ostatnią poprawką w roku 2003. Fakt ten niesie ze sobą konsekwencje dla rozwoju współczesnej cywilizacji. Natomiast wiedza i nauka uwzględniają różnorodność kulturową i tożsamość, co prowadzi do nowych kontekstów i relacji pomiędzy człowiekiem i jego możliwościami poznawczymi. Niezwykle ważnym elementem pracy wydaje się być zmiana paradygmatu, to nie antropos - człowiek staje się ważny, lecz jego nowe byty w sensie zaproponowanym przez transhumanistów. Biologiczny rozwój gatunku homo sapiens trwający w przestrzeni i czasie z ewolucją kulturową, podlega daleko idącym zmianom, o czym autorka przekonuje załączając bardzo rzetelną dokumentację faktograficzną obejmującą szereg zjawisk w obszarze techno sapiens. Pani Agnieszka Pawlaka całą świadomością, jako antropolożka poddaje badaniom porównawczym podejście, które kładzie nacisk na odkrywanie innowacyjności w człowieku. Proces ten zachodzi w płynnym przenikaniu środowisk: kulturowego, społecznego i co nowe, biologicznego. Efektem takiego podejście jest pojawienie kategorii współuczestniczenia w odbiorze konkretnych dzieł tu i teraz, co skutkuje odnalezieniem nowej relacyjności i własnej tożsamości, pamięci. Jestem tu zwolennikiem tezy Gilles'a, która mówi o relacyjności odnoszącej się do zbiorowości i funkcjonującej w trzech aspektach: 1. tożsamość substancjonalna, 2. tożsamość relacyjna, 3. tożsamość procesualna.

Na uwagę zasługuje zastosowana przez autorkę pracy metoda relacyjnego kontekstu badań odnosząca się do pamięci komunikacyjnej, w której to powstające obiekty, artefakty i nie tylko tworzą nowe

byty, symbole. Powstała refleksja tworzy nowy język i specyfikę komunikacji dla danej grupy: artyści-naukowcy-teoretycy. W triadzie tej zauważalny jest podział na swoich i obcych. Implikuje to tworzenie dzieł granicznych np.: Fluorescencyjny królik Albą - osobnik transgeniczny stworzony przez Eduardo Kaca czy projekt Semi-Living Worry Dolls kolektywu Tissue Culture&Art. Powyższe przykłady są dowodem na powstanie nowej pamięci kulturowej i wspólnej świadomości. Istotnym staje się fakt budowania tożsamości własnej przez innych w szczególności uwzględniając zaistnienie w świecie z rozszerzeniem na czas ponowoczesny. Autorka z całą świadomością przeprowadza nas przez zachodzące zmiany w obszarze posttechnologicznej rzeczywistości. Wykorzystuje do tego tożsamość narracyjną, która służy do zrozumienia zmian w obszarze kulturowym estetycznym, a co najistotniejsze w samym dziele sztuki. Nie bez znaczenia jest bezpośredni udział autorki w poznaniu i doświadczeniu tego, co wydarzyło się i wydarza w obszarze granicznym pomiędzy nauką, a technosztuką. Aktualizacja manifestu trans humanistycznego w 2003 roku upoważnia mnie do stwierdzenia o rosnącej świadomości autorki w budowaniu własnej tożsamości autobiograficznej, autonarracyjnej. Pani Pawlak staje się świadkiem, współuczestnikiem w nowym doświadczeniu transhumanistycznym. Jest to metoda innowacyjna. Pani Agnieszka Pawlak potwierdza swoje współuczestnictwo obecnością w licznych wystąpieniach teoretycznych na sympozjach, kongresach, spotkaniach autorskich i wykładach.

Autorka ukazuje nam człowieka uwikłanego w technokulturowe procesy, nowe media z obszaru biotechnologii, sztucznej inteligencji, cielesności i jej rozszerzeniami o nowe przestrzenie (ARVR), co skutkuje różnymi nurtami dla sztuki współczesnej: 1. robotic art, 2. bioart, 3. cybernetic art. Dla stanu świadomości autorki, co wynika z pracy, ważna jest wiedza i dorobek teoretyczny z zakresu teorii transhumanizmu światowego i polskiego. Z wypowiedzi i komentarzy warto podkreślić znajomość tekstów teoretyków: Ryszard W. Kluszczyński, Monika Bakke, Piotr Zawojski, Piotr Cieśliński. Wiedza, a zwłaszcza świadomość zaistniałych faktów w obszarze art@science i biotechnologii jest niezbędna w budowaniu nowej świadomości, do czego autorka przekonuje tworząc bibliografię do prezentowanej pracy. Zamieszcza w niej bardzo aktualne źródła internetowe niezwykle ważny wykaz podstawowych tekstów teoretycznych, wykaz firm i produktów z obszaru transhumanizmu oraz analiz badań i wreszcie dowody wizualne z obszaru sztuki. Zaprezentowane przez autorkę dowody w sztuce i rozszerzenia świadczą dla mnie o nomadyzmie cyfrowym autorki, co łączy się nierozzerwalnie z autobiograficzną tożsamością Pani Pawlak. Wykorzystanie zaawansowanych technologii pozwala wejść w interakcję w badanych naukowych. Technozmiany prowadzą do współuczestniczenia w sieciach coworkingowych, colivingowych, co tworzywową przestrzeń wirtualnych realizacji. Wymienione fakty na nowe rekonfigurują pojęcie transkulturowości, o czym przekonywał Wolfgang Welsch. Wzajemne przenikanie kulturowe i hybrydyzacja w połączeniu ze sztuczną inteligencją prowadzą do powstania nowych bytów na linii: kultura-sztuka-nauka.

Dla świadomości autorki i potrzeb badań antropologicznych powstają nowe logiczne rekonstrukcje dające perspektywę jednostkową autorki oraz poszerzają zbiorową, co w konsekwencji doprowadza do refleksji stosowanej w edukacji. Należy tu wymienić działania w edukacji: 1. wykłady w Instytucie Etnologii i Antropologii Kultury na Łódzkim Uniwersytecie, 2. ćwiczenia i wykłady z antropologii stosowanej, wizualnej, reklamy w biznesie. Wspólną cechą podjętych działań przez Panią Agnieszkę jest podjęcie działań w obszarze kolejnych doświadczeń opartych o pamięć w wymiarze społeczno-kulturowym.

Termin „transhumanizm” znaczy tyle, co transludzki, przekraczający ludzkie ograniczenia. Zacytuje tutaj teoretyka transhumanistów Maxa More’a, który zakłada: 1. ciągły postęp, 2. samo transformację, 3. praktyczny optymizm, 4. inteligentną technologię, 5. otwarte społeczeństwo, 6. samokierowanie, 7. relacyjne myślenie, 8. zasadę proaktywności.

Ruch transhumanistów zgłasza potrzebę redefinicji wizji człowieka nawołując do auto ewolucji aż po modyfikację ludzkiego genu i przeniesienie na doskonalszy poziom istnienia. W analizach p. Pawlak odnosi się do transhumanizmu w szczególności praktyk urzeczywistnienia, co zawarte jest w trzech konkluzjach. Pierwsza konkluzja: praktyka tworzy się na poziomie realnych rozwiązań, biohackerów, projektantów robotów i istot wirtualnych, nie wyłączając z tego artystów art@science. Druga konkluzja natomiast mówi o tym, że powstaje obraz tzw. Figury postczłowieka, jako rozszerzenie homo sapiens i minionego czasu. Konkluzja trzecia zakłada, że przyjęta ewolucja na drodze rozwoju człowieka jest przejściowa z bardzo różnymi strategiami np.: tworzenia podgatunku sztucznej inteligencji oraz tworzenia super podmiotu zamiast człowieka.

Wybór zaprezentowanych dzieł w pracy p. Pawlak ma niezwykle cenną cechę poznawczą i przenosi nas do pojęcia analityczności świadczącej o tym, że samo dzieło ma charakter eksplikacyjny. Powoduje to, że medium często może być żywym bytem i rozpoczyna nowy proces wychodzący poza przyjętą dotąd tradycję i estetykę. W dotychczasowych praktykach artystycznych dochodzi do dekonstrukcji, gdzie człowiek przestaje dominować. Osadzony jest w zmiennym otoczeniu z nieludzkimi bytami: botami czy awatarami. Według autorki sztuka i nauka stają się nowymi mediatorami, co określa kompetencje dla transhumanizmu. Zachodzący dyskurs odbywa się na styku pomiędzy: transdyscyplinarnością sztuki, hybrydycznością dzieła i bioartu, jako dzieła skierowanego do wnętrza ciała. Powstały nowy bioart determinuje nietrwałość biologiczność i posiada ograniczony czas istnienia. Powstają nowe otwarte procesy rozpięte w skali makro - mikro, zewnętrzne - wewnętrzne ciało. Nowa koncepcja to nowy proces tworzenia z licznymi konfiguracjami pomiędzy sztuczną inteligencją, a robotyką. Sztuka transhumanizmu stawia na kolektywne tworzenie sztuki.

Podsumowując p. Agnieszka Pawlak w swojej pracy w sposób niezwykle wnikliwy przedstawia, co znaczy być człowiekiem społecznym, a może nawet bardziej transgranicznym w czasie transhumanizmu. Często tej refleksji towarzyszy faktograficzna płynność zdarzeń i zjawisk namysł krytyczny w relacjach pomiędzy sztuką, nauką, a człowiekiem. Chciałbym zaznaczyć, że pomimo iż większość filozofów broni naszego człowieczeństwa i naszego ciała, to faktem jest, że obecnie żyjemy w dwóch typach rzeczywistości. Wolfgang Welsch pisał o medialnej nienaruszalności, suwerenności i samoistności ciała. Jednak obecnie w czasie transhumanizmu, idąc dalej post humanizmu ta nienaruszalność staje się bardzo płynna. Pani Pawlak złożoność tego procesu poddaje badaniom na różnych poziomach. Analizuje, jak współczesny człowiek ze swoją otwartością na poznanie i nową obietnicę dekonstruuje cywilizację zmierzając do trudnego do określenia poznania. Niezwykle precyzyjny dyskurs przeprowadzony przez p. Pawlak ukazuje pogody obszar antropologiczny i społeczno-kulturowy ze współczesną próbą redefinicji transhumanizmu, co zasługuje na uwagę i uznanie. W związku z powyższym całość pracy oceniam, jako innowacyjną nie tylko dla obszaru antropologii, ale również dla rozszerzeń kultury i sztuki współczesnej. Wnoszę o nadanie stopnia doktora, a zaprezentowaną pracę przez p. Pawlak oceniam celująco czyli 5+ i wnoszę o wyróżnienie.

Z poważaniem,